

Боровик А.М., Боровик М.А. Історія Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка у біографіях його керівників. Київ : СПД Чалчинська Н.В. 2016. 416 с.

Монографія авторів «Історія Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка» підготовлена до 100-річчя від часу заснування навчального закладу, що виповнилося в 2016 році. Започаткований як учительський інститут Російської імперії в 1916 р., навчальний заклад пройшов значний шлях реформувань до сучасного Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, посідаючи гідне місце в системі освіти України. У вступі до монографії зазначається, що за час свого існування університет виконував високу освітянську місію і став продовжувачем традицій Чернігівського колегіуму, заснованого в 1700 р., педагогічні ідеї якого увійшли до скарбниці педагогічної думки країни. Як середній навчальний заклад для підготовки учителів початкових шкіл у подальші роки свого існування інститут неодноразово реорганізовувався. На основі ґрунтовної джерельної бази автори показали складний шлях його реорганізації – з учительського в педагогічний, інститут народної освіти, інститут соціального виховання, потім знову в учительський і так до 1954 р., коли за рішенням Колегії Міністерства освіти України він був реорганізований у педагогічний. У 1998 р. йому було надано статус педагогічного університету, а в 2010 р. він став національним.

Значна увага в монографії авторами приділена вихованцям навчального закладу, серед яких були майбутні вчителі, керівники шкіл, державних і партійних органів, діячі науки, техніки, культури. За час його існування підготовлено понад 50 тисяч випускників. Важливу роль в історії навчального закладу відіграли керівники – директори та ректори, яких за столітній час діяльності було двадцять. Першим директором інституту був Олексій Павлович Фльоров. З глибокою повагою до цієї постаті автори монографії описують його біографію і педагогічну діяльність. Народившись на Чернігівщині в сім'ї священика в 1866 р., він пройшов гідний шлях педагога, вченого та організатора педагогічної справи. На його долю випав складний час в історії нашої держави, з її політичною нестабільністю та зміною влади. Сформувавшись як педагог і вчений в умовах царського режиму, він зумів у 50-річному віці знайти своє місце в галузі освіти під час влади Тимчасового уряду, Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського, Директорії, а потім радянської влади. Перший випуск студентів інституту відбувся в 1919 р. на честь вшанування пам'яті про першого директора інституту, зазначається в монографії. Кафедра педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка з 2010 р. проводить «Фльорівські читання» як науково-практичну конференцію, а матеріали її публікуються в наукових збірниках.

За роки радянської влади інститут очолювали п'ять керівників, вихідців із Чернігівщини. Кожен з них доклав немало зусиль для післявоєнної відбудови навчального закладу. Разом з тим характерною особливістю у призначенні керівних кадрів навчальних закладів за радянської влади була їхня часта ротація. Таке переміщення з одного інституту до іншого вважалося позитивним явищем в управлінській практиці держави. Автори монографії справедливо відзначають, що директор інституту, який очолював його тимчасово, навіть не міг детально ознайомитися зі станом справ, визначити перспективні завдання педколективу та проконтролювати їхнє виконання. Так, Семен Іванович Приймаченко та Микола Іванович Лапшин очолювали інститут лише по п'ять місяців. Останнім директором учительського інституту був Василь Устинович Чорноус, який зробив усе необхідне, щоб він набув статус педагогічного. У серпні 1954 р. Міністерство освіти України ухвалило рішення про реорганізацію Чернігівського учительського інституту в педагогічний.

Утім, в історії педагогічного вузу, наголошують автори, були і винятки. Два ректори інституту керували ним понад 20 років кожний. Це були Віктор Миколайович Костар-

чук та Олександр Федотович Явоненко. Перший з них багато зробив для становлення навчально-матеріальної бази педагогічного інституту, а другий, продовживши справу свого попередника, разом з педагогічним колективом досягли рівня педагогічного університету. На долю діяльності зазначених ректорів припадає півстолітня історія діяльності педагогічного вишу. Проф. В.М. Костарчук з перших днів перебування на посаді ректора значну увагу приділив зміцненню навчально-матеріальної бази, створенню нових лабораторій, кабінетів, майстерень, навчально-дослідних ділянок, придбанню необхідного обладнання, збільшенню аудиторного фонду. За період 1955 – 1960 рр. відбулося, наголошується в монографії, становлення педагогічного інституту. За цей час він перейшов на нові навчальні плани, зміцнив кадровий склад викладачів, створив навчально-матеріальну базу. В 1960 – 1970 рр. відбувалося будівництво студентських гуртожитків та добудова основного корпусу інституту.

Що стосується перевірки роботи інституту в квітні 1981 р. Міністерством освіти України, то поряд з позитивною оцінкою і зазначеними недоліками, у цілому рішення колегії було об'єктивним, і воно не передбачало кадрових змін у керівництві. Тим не менше, проф. В.М. Костарчук 12 січня 1982 р. був звільнений з посади ректора інституту за недоліки в політико-виховній роботі.

Проф. Олександр Федотович Явоненко був призначений ректором Чернігівського державного педагогічного інституту 12 січня 1982 р. Основна увага новопризначеного ректора була зосереджена на покращенні технічного оснащення кабінетів, лабораторій, навчальних аудиторій та добудові студентської їдальні на 450 посадкових місць, що дало можливість значно збільшити аудиторний фонд факультету загально-технічних дисциплін, якому було передано приміщення попередньої їдальні. Щодо розширення навчально-матеріальної бази педінституту при проф. О.Ф. Явоненку, то воно відбувалося за рахунок передачі місцевою владою колишніх будівель Чернігівського райкому КП України (під військову кафедру) та обласного управління внутрішніх справ (під історичний факультет, нині Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського). У подальшому розширення навчальних площ інституту не відбулося.

У зв'язку із суспільно-політичними подіями – «перебудовою» і проголошенням незалежності України проф. О.Ф. Явоненко займався в основному формуванням структурних підрозділів та навчально-методичною роботою в інституті. Була змінена структура факультетів, зазначається в монографії, створено новий хіміко-біологічний факультет, реорганізовані кафедри загальнотехнічних дисциплін, методики викладання математики і фізики, кафедри анатомії і фізіології людини, утворені кафедри педагогіки, психології та методики викладання, з'явилися нові кафедри на факультетах фізичного виховання, загальнотехнічному, історичному, створено секцію психолого-педагогічних та методичних дисциплін.

У 1993 р. в педінституті було започатковано новий структурний підрозділ – ліцейні класи для учнів X–XI класів сільської місцевості фізико-математичного, хіміко-біологічного та технічного профілів. Деканам факультетів та зав. кафедрами рекомендувалося залучити до роботи в лекційних класах на посади учителів до-свідчених викладачів інституту, підготувати інтегровані навчальні програми, що забезпечували б глибоку базову підготовку, високий культурно-освітній рівень та розвиток національної свідомості ліцейців. Крім завдань допомоги юнакам і дівчатам у поглибленому вивченні природничо-математичних наук, малося на меті здійснювати більш якісну підготовку абітурієнтів для вступу до Чернігівського педінституту.

Важливим в історії Чернігівського педагогічного інституту, як наголошується в монографії, був 1998 р., коли постановою Кабінету Міністрів України на базі педагогічного інституту було створено Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. Із створенням педагогічного університету було продовжено реорганізацію кафедр. Рішенням вченої ради університету від 22 червня 1998 р. було на основі кафедри політології та соціології створено кафедру українознавства та політології; кафедри філософії та соціально-політичних дисциплін – кафедру філософії; кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін – кафедру етики, естетики

і культурології; створено також кафедру економіки і менеджменту, відбулася інша реорганізація кафедр у зв'язку з новим статусом навчального закладу. 4 жовтня 2017 року університет став класичним з назвою – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

На формі і змісті монографії позитивно позначилася фахова підготовка авторів, особливо при висвітленні проблем формування професорсько-викладацького складу та контингенту студентів як педінституту, так і педагогічного університету, процесу реорганізації структурних підрозділів, навчально-методичної роботи в цілому. У монографії переконливо показана історія Чернігівського національного педагогічного університету в біографіях його керівників. Заслугує також на увагу професійний аналіз авторами зазначеного рукопису історичних джерел, виявлених у республіканських і чернігівських архівах, пов'язаних з біографіями керівників та історією становлення навчального закладу.

Разом з тим, на нашу думку, заслуговують на увагу наступні зауваження:

1. Висновки відносно звільнення з посади ректора інституту В.М. Костарчука вимагають переосмислення і критичної оцінки постанови ЦК КП України від 14 грудня 1981 р., яка була спровокована відповідними інстанціями і спрямована на звільнення з посади першого секретаря обкому партії М.В. Уманця.

2. Автори монографії дещо захоплено передають увесь період керівництва інститутом О.Ф. Явоненком, особливо в останні 10 років, у той час як Міністерством освіти і науки України він був звільнений з посади у зв'язку з достроковим розривом контракту і недоліками в роботі. Відсутність нового корпусу університету сьогодні значною мірою пояснюється й тим, що він особисто не проявляв зацікавленості в цьому будівництві.

3. При форматуванні тексту монографії завжди потрібно виходити з того, щоб на кожній сторінці було не більше 3–4 абзаців.

Утім, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку монографії, яка є глибоким науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному і навчально-методичному рівнях, відзначається необхідним джерельним забезпеченням, достатнім змістовним і науковим опрацюванням.

Володимир ПОЛОВЕЦЬ

Дата подання: 17 серпня 2019 р.

